

BOEKBESPREKINGEN

SEKS IN SHAKESPEARE

Stanley Wells, *Looking for Sex in Shakespeare*, Cambridge: Cambridge University Press, 2004, 111 p. (ISBN: 0 521 54039 9)

Het is een gemeenplaats in de Shakespeare-kritiek dat zowat alle aspecten van het leven aan bod komen in zijn werk. Seks en erotiek vormen daarop zeker geen uitzondering. De schunnige grappen van Mercutio in *Romeo and Juliet*, het hoermilieu in *Measure for Measure*, de prachtige erotische poëzie in *Venus and Adonis* zijn enkele voor de hand liggende voorbeelden. En in *Henry IV* maar vooral in *Pericles* vinden we zelfs gewaagde bordeelscènes.

In de loop der tijden en vooral in de Victoriaanse periode heeft men het wel eens moeilijk gehad met zoveel expliciete en impliciete seks. Het bekendste voorbeeld van de preutse benadering is de fameuze *Family Shakespeare* van Thomas Bowdler (1807 en 1818) waaruit alle aanstootgevende uitdrukkingen en passages werden geweerd. De nog onlangs in het Nederlands opnieuw uitgebrachte *Tales from Shakespeare* van Charles en Mary Lamb werden in dezelfde geest van bescherming van jongeren en vooral jonge dames geschreven. Tegenover die puriteinse houding staat het andere extreem dat vooral in onze tijd opgeld maakt. Een sterk voorbeeld hiervan is Frankie Rubinsteins *Dictionary of Shakespeare's Sexual Puns and their Significance* (1984), die overal seks ontdekt, zelfs waar helemaal geen seksuele subtext in Shakespeare aanwezig is, zoals in Hamlets woorden "I knew, him, Horatio" waar "Hor" volgens haar suggereert dat hij deze "whoreson" (d.i. Yorick) kende in de bijbelse betekenis. Heel sterk is ook B.T. Boehrer die in een geleerde uiteenzetting beweerde dat *A Midsummer Night's Dream* duidelijk over bestiale seks gaat (1994).

Tussen die twee uitersten neemt Stanley Wells een meer bedachtzame houding in. Hij heeft uiteraard geen bezwaar tegen nieuwe exploraties van Shakespeares rijke en vaak komische kijk op de seksualiteit. Evenmin heeft hij het moeilijk met de theaterpraktijk die zich de toneelstukken steeds opnieuw voor de eigen tijd toeigent. Maar hij wil wel het bewustzijn aanscherpen over wat we precies als lezer of als theatermaker met de tekst doen.

In het theater moeten we rekening houden met het feit dat de opvoering op de individuele toeschouwers een verschillende impact heeft. Zo zal de seksuele

geaardheid van de toeschouwer vaak in belangrijke mate zijn reacties beïnvloeden. Ook de persoonlijkheid, het fysieke voorkomen en de kostuums hebben seksuele implicaties. Lichaamstaal, actie, stiltes en kleine tekstuele wijzigingen kunnen een bepaalde interpretatie suggereren. En dan duikt de eeuwige vraag op waar de interpretatie stopt en de herschepping - of zo men wil de vervorming - begint. Een absoluut antwoord op de vraag is niet mogelijk, maar Stanley Wells onderzoekt op verhelderende wijze en aan de hand van tal van voorbeelden, het terrein. Vooral de oversekste interpretaties van *A Midsummer Night's Dream* moeten het bij hem ontgelden.

Wells bespreekt ook de mogelijke homoseksualiteit in de toneelstukken. Oppervlakkig gezien zijn er maar weinig homoseksuele relaties in het dramatisch werk. Het meest expliciete voorbeeld is wellicht in *Troilus and Cressida*. Maar een lezing tussen de lijnen die niet noodzakelijk tegen de teneur van het betrokken stuk ingaat, levert een ander beeld op. De creatieve interactie tussen de tekst en een bepaalde historische periode waarin een stuk opnieuw geïnterpreteerd wordt is natuurlijk altijd aanwezig, maar de psychologie, de persoonlijke en seksuele relaties hangen veel minder samen met lokale of tijdsgebonden omstandigheden dan bijvoorbeeld de politiek. Hier kunnen betekenissen aan het licht gebracht worden die latent aanwezig zijn in de tekst. Vooral in de twintigste eeuw waarin de kritiek in toenemende mate de psychologische subtext van Shakespeares stukken ging onderzoeken zagen we ook een parallelle toename van homoseksuele karakterisering op het toneel. Coriolanus en Richard II zijn voor de hand liggende voorbeelden. Heel interessant is in dit opzicht ook *The Merchant of Venice*, waar de tekst de mogelijkheid van een homoseksuele relatie tussen Antonio en Bassanio wel toelaat. In het theater is dit een courante interpretatie geworden. Ook Leontes' aanval van jaloezie in *The Winter's Tale*, kan verklaard worden door te stellen dat hij zich inbeeldt dat Hermione zijn eigen seksuele verlangens naar Polixenes vervult.

Uiteraard besteedt dit boek, dat gebaseerd is op drie lezingen die Stanley Wells gaf in "Shakespeare's Globe" in Londen, ook aandacht aan de sonnetten. Deze cyclus was volstrekt origineel, onder meer omdat geen enkele andere dichter in deze periode zich expliciet tot een mannelijke geliefde richtte.

Stanley Wells is ongetwijfeld een van de grootste Shakespeare-kenners. Hij is evenzeer vertrouwd met tekstuele problematiek, literaire kritiek, de historische context als met de theatergeschiedenis en theaterpraktijk. Vanuit die ruime eruditie exploreert hij op eloquente en doordachte wijze de seksuele betekenissen in Shakespeares werk en hoe critici en theaterlui er mee omgaan.

Jozef DE VOS